

ВПЛИВ ЯК КАТЕГОРІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Анна НЕВЗОРОВА

аспірантка

Харківського національного університету внутрішніх справ

м. Харків, Україна

Важливою тенденцією сучасного правового буття, котра спостерігається в умовах сучасності, є перенесення теоретичних концепцій та доктринальних підходів в акти позитивного права. Категорія «вплив» є саме однією з тих, що наразі знаходить свою екстраполяцію в законодавство України, насамперед в ту його складову, котра належить до сфери публічного права. В науці звертається увага на те, що «... правовий вплив – це дія права на широке коло суспільних відносин, свідомість і поведінку людей, що полягає: а) в усвідомленні і подальшому відображенні в уявленнях, поглядах та ідеях необхідності впорядкування зазначених відносин і подальшому моделюванні на їх основі зразків належної (бажаної або допустимої) поведінки учасників цих відносин; б) у конкретних вчинках суб'єктів, спрямованих на реалізацію їх інтересів та задоволення їх потреб»¹.

Звертаючи увагу на акти законодавства², котрі належать до публічно-правової сфери³, насамперед слід звернути увагу на положення ст. 369-2 Кримінального кодексу України. В контексті цієї норми йдеться про таку форму правового впливу як протиправний/негативний вплив.

Відповідно до ст. 369-2 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі *вплинути* на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування⁴.

¹ Шилінгов, В. С. (2023). Правовий вплив: теоретико-правове дослідження. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*, 3(12), 57–63.

² Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX, законодавство України – це взаємопов'язана та упорядкована система нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів [2].

³ О. Крупчан вказує, що «... публічна сфера – це сфера функціонування держави, її інститутів і елементів, утворень, публічних об'єднань, таких як профспілки, політичні партії, рухи, інші громадські організації на основі публічної власності, з використанням макроструктурних і інфраструктурних ресурсів публічної сфери» (Крупчан, О. Д. (2017). Публічна сфера і право публічної власності. *Приватне право і підприємництво*, 17, 5–9).

⁴ Кримінальний кодекс України, № 2341-14 (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Юридична конструкція ст. 369-2 Кримінального кодексу України вказує на те, що слово «вплинути» не має відповідної конкретизації, внаслідок чого, як вказує Д. Третьякова, «... на сьогоднішній день є відкритим питання щодо природи впливу, зокрема чи обов'язково він повинен бути пов'язаним із службовим становищем чи можливе використання інших зв'язків (родинних, дружніх тощо)»⁵. Саме тому поняття «впливу» в контексті ст. 369-2 було конкретизовано не в межах законодавства, а в межах правової позиції Верховного Суду, коли Об'єднаною палатою в рішенні від 29.03.2021 р. у справі № 554/5090/16-к було визначено, що поняттям впливу охоплюється, в тому числі, використання дружніх, родинних, особистих стосунків з особою, уповноваженою на виконання функцій держави⁶.

Також, кажучи про такий різновид правового впливу, як протиправний вплив, неможливо оминати увагою проєкт Закону про внесення змін до статті 369-3 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (Реєстр. № 11339 від 14.06.2024 р.)⁷, котрий був прийнятий за основу (Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до статті 369-3 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» від 26 лютого 2025 р. № 4270-IX)⁸.

Задля унеможливлення використання незаконного (протиправного) впливу, як одного з інструментів вчинення корупційних дій, в Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, йдеться про реальний конфлікт інтересів, тобто суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що *впливає* на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (п. 1, ч. 1)⁹. Крім того ст. 9 зазначеного Закону передбачені гарантії незалежності від протиправного впливу

⁵ Третьяков, Д. А. (2023). Проблемні питання кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 Кримінального кодексу України. *Юридичний науковий електронний журнал*, 10, 507–509.

⁶ Постанова Верховного Суду, Справа № 554/5090/16-к (2021). <https://ips.ligazakon.net/document/C017482>

⁷ Проєкт Закону про внесення змін до статті 369-3 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, № 11339 (2024). <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=11339&conv=9>

⁸ Постанова Верховної Ради України про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до статті 369-3 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, № 4270-IX (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4270-20#Text>

⁹ Закон України про запобігання корупції, № 1700-VII (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Національного агентства з питань запобігання корупції¹⁰, а в пп. 7, ч. 6 ст. 13-1 вказується про те, що до основних завдань уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції належить в т.ч. є забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів¹¹. Одночасно з цим, Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII вказує про існування негативного впливу. Цей Закон містить пряму заборону будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання у діяльність судді, судді Конституційного Суду України під час повної перевірки декларацій, моніторингу способу життя (ч. 4 ст. 52-2)¹². У разі наявності ознак незаконного впливу, тиску або втручання у діяльність судді, судді Конституційного Суду України під час повної перевірки декларації, моніторингу способу життя суддя, суддя Конституційного Суду України невідкладно, але не пізніше наступного робочого дня з дня, коли судді стало відомо про наявність таких ознак, повідомляє про це відповідно Вишій раді правосуддя або зборам суддів Конституційного Суду України(ч. 5 ст. 52-2)¹³.

Також Закон України «Про запобігання корупції» оперує такою юридичною конструкцією, як «надмірний вплив» (пп. г, ч.1 ст. 3)¹⁴, коли йдеться про осіб, визнаних такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами) відповідно до Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із

¹⁰ Закон України про запобігання корупції, № 1700-VII (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

¹¹ Закон України про запобігання корупції, № 1700-VII (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

¹² Слід зазначити про те, що незалежність суду, як гарантія його діяльності, забезпечується юридичними механізмами, що унеможливають будь-який вплив на суд. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р., № 1402-VIII, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права. Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, щодо розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено законом. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади (Закон України про судоустрій і статус суддів, № 1402-VIII (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>).

¹³ Закон України про запобігання корупції, № 1700-VII (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

¹⁴ Закон України про запобігання корупції, № 1700-VII (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)»¹⁵. Своєю чергою, відповідно до ст. 2 Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» від 23 вересня 2021 р. № 1780-IX, особою, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархом), для цілей цього Закону вважається фізична особа, яка одночасно відповідає щонайменше трьом з таких ознак: 1) бере участь у політичному житті; 2) має значний вплив на засоби масової інформації; 3) є кінцевим бенефіціарним власником суб'єкта господарювання, який після дня введення в дію цього Закону є суб'єктом природних монополій або займає монопольне (домінуюче) становище на ринку відповідно до Закону України "Про захист економічної конкуренції" та протягом одного року поспіль підтримує або посилює таке становище; 4) підтверджена вартість активів особи та суб'єктів господарювання, бенефіціаром яких вона є, перевищує 1 мільйон прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року¹⁶.

Про негативний вплив, як форму правового впливу, також вказується в Законі України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р., № 679-XIV, де в контексті визначення поняття «фінансова стабільність» (ст. 1)¹⁷ говориться про необхідність протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку. Поруч із цим, в межах вказаного Закону термін «вплив» вживається не тільки в негативному контексті. Зокрема, коли мова йде про ставку рефінансування Національного банку України, то під нею розуміється виражена у відсотках плата за кредити, що надаються банкам, яка встановлюється Національним банком України з метою впливу на грошовий оборот та кредитування (ст.1)¹⁸.

Таким чином, проведений аналіз низки законів України, котрі врегульовують важливі аспекти функціонування публічно-правової сфери суспільного життя, вказує на те, що поняття «вплив» активно використовується в двох контекстах, як протиправний/негативний та правомірний вплив.

¹⁵ Закон України про запобігання корупції, № 1700-VII (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

¹⁶ Закон України про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), № 1780-IX (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>

¹⁷ Закон України про Національний банк України, № 679-XIV (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

¹⁸ Закон України про Національний банк України, № 679-XIV (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>